

ДОРОШ Т.Л.,

кандидат наук з державного управління,
професор кафедри фортепіано,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

ТВОРЧИСТЬ ЯК ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглянуто та проаналізовано проблеми підготовки майбутнього вчителя музики, де творчість виступає його основною, якісною характеристикою. Формування творчої особистості здійснюється на мистецьких факультетах закладів вищої освіти, де під час проведення індивідуальних музичних занять (зокрема, фортепіано) майбутній учитель музики налаштовується на позитивні емоції, творчо осмислює весь освітній процес, збагачує власний досвід. Автором розкриваються проблеми психологічної готовності майбутніх фахівців до публічного виступу, де особлива увага приділяється рівноправно-партнерським відносинам між викладачем і здобувачем. Доведено, що стійкий інтерес до самостійної діяльності, активних, творчих пошуків, наполегливість під час розв'язання творчих завдань є якісною характеристикою для розвитку творчої особистості.

Ключові слова: творчість, активність, майбутній учитель музики, творчі завдання, публічний виступ.

В статье рассмотрено и проанализировано проблемы подготовки будущего учителя музыки, где творчество является его основной, качественной характеристикой. Формирование творческой личности осуществляется на художественных факультетах высших учебных заведений, где во время проведения индивидуальных музыкальных занятий (например, фортепиано) будущий учитель музыки настраивается на положительные эмоции, творчески осмысливает весь учебный процесс, обогащает собственный опыт. Автором раскрываются

проблемы психологической готовности будущих специалистов к публичному выступлению, где особенное внимание заслуживают равноправно-партнерские отношения между преподавателем и студентом. Доказано, что стойкий интерес к самостоятельной деятельности, активные, творческие поиски, настойчивость в раскрытии творческих заданий являются качественной характеристикой развития творческой личности.
Ключевые слова: творчество, активность, будущий учитель музыки, творческие задания, публичное выступление.

The article deals with the actual problems in training of a future music teacher. The creativity as a qualitative characteristic of the future specialist. They study at the faculties of arts in the institution of higher education. In individual music lessons (in our research they learn how to play the piano) a future music teacher should have positive emotions, creativity comprehends the whole education process, enriches your experience. The author reveals the problems of psychological training of the future music teacher for public performance. Special attention is paid to the relationship between the teacher and the student. A future music teacher to have a strong interest in independent activity, creative search, be able to solve creative tasks, because they are a qualitative characteristic for the development of creative person.

Key words: creativity, activity, future music teacher, creative tasks, public performance.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування мистецької освіти зростають вимоги до художньо-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики, який має бути здатним постійно розвивати та вдосконалювати свою майстерність, усвідомлювати власну творчу індивідуальність, створювати необхідні умови для особистісного розвитку. Робота майбутнього фахівця – це завжди творчість, яка відкриває перед ним нові горизонти в саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації. Ця проблема не втрачає своєї актуальності й нині, оскільки пов'язується з ініціативною, активною, критично мислячою особистістю, яка здатна творчо діяти в своїй подальшій професійній діяльності. Саме тому підготовка майбутнього вчителя музики потребує ретельного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування та розвитку майбутнього фахівця, як цілісної, творчої особистості присвячені праці І. Бега, Л. Кадцина, В. Петрушина, О. Ростовського, В. Сухомлинського та

інших. Проте, система підготовки в ЗВО має орієнтувати майбутнього вчителя музики на педагогічну творчість, не відволікати його від художнього мислення, сприяти формуванню практичних виконавських навичок, створювати умови для творчого розвитку кожної особистості.

Мета статті – проаналізувати та розкрити зміст підготовки майбутнього вчителя музики, де творчість виступає його якісною характеристикою.

Виклад основної частини. На сучасному етапі розвитку мистецької освіти виникає потреба у формуванні активної, творчої, інтелектуальної особистості, зорієнтованої на самовдосконалення, самореалізацію. Формування творчої особистості, розвиток індивідуальних якостей майбутнього вчителя музики здійснюється на мистецьких факультетах закладах вищої освіти. Цей процес передбачає не лише здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей, а й спрямовує на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості [2, ст. 21, пункт 2].

Особистість реалізовується в творчості, де сам творець своєю зацікавленістю, натхненністю впливає на оточуючих. Творчість для В. Сухомлинського була тією «живою водою», яка допомагала його вихованцям долати труднощі, набувати нові сили. На його думку, творчість відбувається в колективі, коли «людина відкривається перед людиною, натхнення породжує натхнення, розум впливає на розум, радість стає джерелом нової радості» [7, с. 509].

Слушною є думка І. Бега, сучасного українського науковця, який людську унікальність, неповторність, індивідуальність пов'язує з проблемою творчості. Він наголошує, що творчість передбачає нове рішення, нове бачення, новий підхід, готовність відмовитися від звичних схем, стереотипів поведінки, прийняття й мислення, готовність до самозміни [1, с. 250].

Цей процес відбувається з орієнтацією на конкретну особистість, на реалізацію її творчих здібностей. На мистецьких факультетах ЗВО здійснюється підготовка майбутнього вчителя музики, де значна увага приділяється формуванню та розвитку творчої особистості. Так, наприклад, під час підготовки до індивідуальних музичних занять (зокрема, спеціального музичного інструмента – фортепіано) в учасників освітнього процесу формуються елементарні навички пошукової роботи, уміння самостійно здійснювати аналіз музичних творів, з'ясувати виразне значення кожної фрази, добирати відповідні художні засоби, що допомагають зрозуміти та відтворити задум композитора, узагальнити музичний матеріал. Розвиток цих якостей має вагоме значення для подальшої професійної діяльності учасників освітнього процесу, сприяє формуванню їх самостійного творчого мислення, оскільки виконавець знову створює музичний твір і він стає його внутрішнім надбанням. У цьому сенсі

можемо говорити про творчість виконавця, який доносить до слухачької аудиторії свій настрій, емоції, заряджає позитивом, музично-емоційною енергією. Емоції, виражені в почуттях, бажанні, пристрасті, безсумнівно, спонукають особистість до активної діяльності.

Для оволодіння своїми емоціями та забезпечення успіху у виконавській діяльності, ми пропонуємо працювати над таким синтезом якостей і властивостей особистості, що дозволять майбутньому вчителю музики уникнути зайвого емоційного напруження, позбутися нервового збудження, напруження:

- виховувати в собі естрадну та творчу сміливість, налаштовуватись на позитив;
- відчувати впевненість, вірити в свої сили та можливості (це відбудеться за умови, якщо була проведена попередня ретельна та копітка робота над твором у подоланні технічних труднощів);
- бути здатним зосередитись на музиці та її виконанні, відтворенні художнього образу (творча увага), розуміти її задум;
- уміти контролювати свої емоції, знайти душевну рівновагу;
- цілеспрямовано виховувати в собі волюві якості (самовладання, наполегливість, рішучість, сміливість).

Усі ці якості налаштовують на позитивне емоційне ставлення до себе, оточуючих, загалом, до освітнього процесу. Набуті компетентності покладені в основу випускника, майбутнього вчителя музики, ефективно реалізуються в подальшій професійній діяльності. Саме позитивні емоції розвивають естетичні почуття, прагнення до краси, сприяють пізнати щось нове й незвичне, творчо осмислити весь процес, збагатити власний досвід. Негативні емоції гальмують активний процес, дезорганізують поведінку та діяльність особистості, викликають страх, занепокоєння, розгубленість, тривогу. Удосконалення позитивних емоцій, почуттів означає творчий розвиток самого власника.

Слід також мати на увазі, що характерною особливістю творчості майбутнього вчителя музики є психологічна готовність до публічного виступу. На думку В. Петрушина, успішний публічний виступ супроводжують піднесений настрій, бажання добре грати, особистий бойовий запал, відсутність втоми, добрі стосунки з оточуючими, нормальне фізичне самопочуття. Автор пропонує кожному виконавцю проаналізувати та запам'ятати свої відчуття, що передували успішному виступу. Для цього він рекомендує дати відповідь на такі запитання: Що ви відчували, робили напередодні виступу та перед самим виходом на сцену? Чи вмієте ви створювати в собі оптимальний концертний стан? Якими прийомами ви цього досягаєте? Чи є він стійким і від чого це залежить? Як часто ви виступаєте в цьому стані? [5, с. 305–306].

Здатність відчувати оптимальний концертний стан має тісний зв'язок із творчою діяльністю. Творчий потенціал майбутнього вчителя музики розкривається на індивідуальних заняттях зі спеціального музичного інструмента, зокрема фортепіано. Метою цих занять є підвищення рівня підготовки студента та розкриття його індивідуальних творчих здібностей. Під час проведення індивідуальних музичних занять відбуваються зв'язки між викладачем і студентом, де вони взаємодіють, стають рівноправними партнерами, однодумцями в створенні інтерпретаційної версії музичного твору. У цьому плані важливими є їхні особливі риси як творчих особистостей, які відчувають нагальну й неодмінну потребу діяти з навколишнім світом й іншими людьми, багатозначно сприймати всі реалії сучасності.

Окрім цього, слід указати, що ефективними умовами організації індивідуальної творчої діяльності є: створення позитивної атмосфери музичних занять, пошук найкращих рішень у розв'язанні проблемних питань (метод творчих завдань), що сприяє розвитку самостійного мислення. Так, творчі завдання під час роботи над гамами, вправами, етюдами, класичними творами та концертними розгорнутими п'єсами мають бути усвідомленими, цікавими й різноманітними. Їх особливість полягає в тому, що розв'язання потребує не лише набутих аудиторних знань, умінь, а й самостійного ознайомлення зі спеціальною, різноманітною літературою – монографіями, енциклопедіями, музичними видавництвами, мистецькими творами тощо. У такий спосіб майбутній учитель музики стає активним, ініціативним, допитливим, у нього збагачується мистецький тезаурус, розширюється світогляд, підвищується загальний культурний розвиток. Окрім цього, завдяки розв'язанню творчих завдань, зайві, непотрібні рухи під час гри на фортепіано зникнуть, відбудеться автоматизація навичок, удосконаляться вміння, діяльність загалом.

Варто підкреслити, що без систематичних, постійних завдань набуті знання, вміння, навички можуть зникнути, втратити свої якості. Розглянемо приклади творчих завдань у виконанні концертної розгорнутої п'єси – «Токата» В. Філіпенка. Майбутньому вчителю музики було запропоновано самостійно:

- добрати специфічні засоби артикуляції, що характерні для виконання віртуозної п'єси (з італ. *toccata* – дотик) й одночасно віднайти зручну апікатуру. Така конкретність дозволить зосередитись на рухах, чіткому ритмі, спонукатиме до активних пошуків;
- здійснити гармонічний аналіз акордової фактури, усвідомити їх послідовність для кращого запам'ятовування. Застосування ефективних прийомів привчать вас досягати поставленої мети та певних результатів діяльності, цінувати витрачений час вашої самостійної роботи;

- визначити засоби музичної та художньої виразності; розкрити композиційну структуру твору. Це дозволить осягнути художній зміст музики, оволодіти музичною мовою;
- застосувати творчі завдання, що допоможуть розв'язати проблеми в технічному виконанні. Виконавська підготовка дасть можливість не лише реалізувати авторський задум, а й розкрити власне бачення твору;
- змодельювати ситуацію вашого публічного виступу, зробити висновки, що допомогли відтворити та розкрити задум композитора; виказати особистісне ставлення до композиції.

Отже, уміння самостійно працювати над концертною п'єсою, бути відповідальною, активною особистістю – це ті риси, які характеризують життєву, творчу позицію майбутнього фахівця.

Не менш важливим для творчого розвитку майбутнього вчителя музики є ознайомлення з музичними творами, що складаються з методичних матеріалів музичного виховання та методики викладання музичного мистецтва. Уміння організувати музичну діяльність із учнями ЗЗСО, де розкриваються їхні здібності, розвивається фантазія, цілеспрямовано формуються естетичні, особистісні ставлення до музичного мистецтва – це творчий процес. Слухаючі різні музичні твори, що відповідають інтересам і потребам учнів, вихованці привчаються вслуховуватися в музику, сприймати та уявляти художній образ у конкретній матеріалізованій формі. Залучаючись до музично-творчої діяльності, вони вчаться спостерігати та сприймати музику. До функцій музичного сприймання О. Ростовський відносить такі, як задоволення потреби в художньому пізнанні, творчості, переживанні, самовихованні, естетичній насолоді, розрядці; стимулювання інших видів діяльності, формування певного настрою, тону су тощо [6, с. 40].

Слід також наголосити, що творчість майбутнього вчителя музики виявляється в його підготовці до конкурсних змагань, де оцінюються якість виконаного твору, технічна майстерність, артистизм, здатність до точного відтворення задуму композитора, який переконує слухачів у правдивості свого оповідання, пояснює й просто володіє тематичним матеріалом, уміє його викладати й розвивати, будувати композицію [3, с. 64].

Кожен виконавець самостійно здійснює пошук адекватного художнього втілення, добирає інтонаційні, динамічні, темпо-ритмічні нюанси, розмаїті способи звукоутворення, характер туше, що, як відомо, не піддаються авторській фіксації.

Отже, у процесі підготовки до конкурсних перегонів важливо правильно організувати самостійну роботу учасника освітнього процесу. Обов'язковим є:

- добір музичних творів, де майбутній учитель музики має переконання в можливості їх відтворити, щоб надалі застосовувати творчі методи;

- розв'язання проблемних завдань (технічні труднощі, ритмічні, аплікатурні особливості тощо). Оцінювання може бути не лише за середнім, а й вищим балом. Такий прийом надасть можливість виконавцю повірити в свої сили та можливості, а в перспективі – краще засвоїти музичний матеріал, більш упевнено та переконливо його відтворити;
- оволодіння музичною термінологією, пояснення їх значення. Доцільним буде наступний прийом – складання тезауруса музичної термінології;
- уміння прогнозувати свої дії, перенесення себе в уявне майбутнє (прийом екстраполяції).

Оцінювання цієї діяльності можна здійснювати в процесі сумісного обговорення.

Не менш важливим в організації самостійної роботи є фактор стійкої мотивації, коли викладач переконливо обґрунтовує й доводить про цінність самоосвіти, створюючи для майбутніх учителів музики міцне підґрунтя для плідної, активної діяльності.

Мотивацією майбутніх фахівців слід уважати:

- підготовку до подальшої професійної кар'єри;
- участь у творчій діяльності: концертних виступах, майстер-класах, конкурсних перегонах, науково-практичних конференціях тощо;
- застосування в освітньому процесі активних методів (зокрема, комп'ютерних технологій, мультимедійних засобів, інформаційних Інтернет ресурсів), що дозволяють дослідити проблему, змоделювати життєву ситуацію, прийняти позитивне рішення;
- прагнення здобути високі досягнення в освіті й утілити їх у життя (лідерська позиція на курсі, факультеті, вищій школі);
- заохочення студентів, які ретельно дотримуються всіх вимог, щодо отримання додаткових балів, оцінок – «автоматів» за модульний контроль чи іспит;
- застосування таких форм контролю, що створюють сприятливу атмосферу змагання (накопичувальні оцінки, конкурсні випробування під час відтворення творів дитячого репертуару) і спонукають до саморозвитку, самовдосконалення;
- особистість викладача, коли він дійсно є висококваліфікованим фахівцем, справжнім професіоналом своєї справи, інтелектуально розвиненою, творчою, цікавою особистістю.

Підсумком мотивації студентів є чітке розуміння ними не того, що вони хочуть отримати, а як цього досягти, тобто орієнтованість не на сам процес, а на його результат [4, с. 37].

Висновки. Отже, у підготовці майбутнього вчителя музики слід звертати увагу не лише на здобуття ним педагогічних знань, але й найголовніше – розвивати стійкий інтерес до самостійної діяльності, активних, творчих пошуків, наполегливість під час розв’язання творчих завдань.

Перспективи подальших досліджень дозволять окреслити нові вимоги в підготовці майбутнього вчителя музики, який провадить активну, творчу діяльність, спрямовує свої зусилля до самонавчання, самовиховання, самоінтеграції, самовдосконалення, самоідентифікації. Ці якості формують його як конкурентоспроможного, творчого музичного фахівця.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посібник. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Закон України «Про освіту» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. № 2145-VIII від 16.01.2020. (дата звернення : 06.02.2020).
3. Кадцын Л. М. Музыкальное искусство и творчество слушателя : учеб. пособие для вузов. Москва : Высш.шк., 1990. 303 с.
4. Організація самостійної роботи студентів з вивчення курсу «Історія України» : метод. реком. для викладачів і студентів усіх спеціальностей; уклад. С. І. Мешкова, В. І. Силантьев ; за ред. В. І. Ніколаєнка. Харків : НТУ «ХПІ», 2007. 67 с.
5. Петрушин В.И. Музыкальная психология : учебное пособие для вузов 3-е изд. Москва : Академический Проект; Гаудеамус, 2009. – 400 с.
6. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. У 5-ти т. Т.1. Київ, «Рад. школа», 1976. 654 с.

Transliteration of References:

1. Bekh, I.D. (2003). Vychovannia osobystosti: U 2 kn. Kn. 2: Osobystisno oriyentovanyu pidkhid: naukovo-praktychni zasady [Education of personality in 2th parts. P. 2. Personality oriented approach: naukovo-praktychni principles : navch. manual]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. A law of Ukraine is «On education» (2020). Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [A law of Ukraine is «On education»] (Decree № 2145-VIII, January 16) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Kadcyn L. M. (1990) Muzykalnoe iskusstvo i tvorchestvo slushatelja : ucheb. posobie dlja vuzov: ucheb. posobyе dlya vuzov [Musical art and listener’s creativity: textbook. manual for universities]. Moscow: Vyssh.shk.

4. Meshkovaya, S. I., Sylantyev, V. I. (2007). Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv z vyvchennya kursu «Istoriya Ukrayiny» : metod. rek. dlya vyklad. i stud. usikh spets. [Organization of independent work of students from the study of course «History of Ukraine» : method. rek. for exposition. and stud. all special]. Kharkiv : NTU «KhPI» [in Ukrainian].
5. Petrushin, V.I. (2009). Muzykal'naja psihologija: uchebnoe posobie dlja vuzov [Musical psychology: train aid for the higher school]. (3rd ed.). Moscow: Akademicheskij Proekt; Gaudeamus.
6. Rostovskyy O. Ya. (1997) Pedahohika muzychnoho spryymannya : navch.-metod. posibnyk [Pedagogic of musical perception : navch. manual]. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
7. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Selected Works: Vol. 1. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].

DOROSH Tetiana,

Candidate of Sciences in Public Administration, Professor of Piano Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy», Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

E-mail: dorosh.tanja61@gmail.com

CREATIVITY AS A QUALITATIVE CHARACTERISTIC OF A FUTURE MUSIC TEACHER